

življenjskega standarda; pri tem se tudi ne smemo izgubljeni v malenkostih formalnih aplikacij, ornamentov in na silo stikati za motivi, ki so v opreki z neko skupno sorodnostjo, katera karakterizira evropsko ljudsko umetnost. Neka nivelizacija, posplošenje je na mestu, ne sme nam biti pred očmi ozkosrčna in nasilna delitev v neštete regionalizme, da hočemo videti že v vsaki vasi svojevrstnost. Ne tisto, kar nas razdružuje, kar nas družijo, je potrebno podčrtati.

Po obravnavi prve etape, ki bo zgoščena prikazala od vseh strani osvetljene primere obmorskega, alpskega, dolensko-štajerskega vinorodnega, belokrajinskega in ravninskega območja, bomo pristopili k drugi etapi, k asanaciji. Vse sodobne tehnične in sanitarne pridobitve, s katerimi je potrebno prepojit i zadnjo hribovsko vas, pa je s posebno pazljivostjo in ljubeznijo prilagoditi pokrajinskemu občutju, ki živi neprekinjeno vsa stoletja. Naša ljudska umetnost bo v svojih osnovah dobila novih pobud, morda se bo unesla že kar ginljiva vnema po površinskem ornamentiranju, po srčkih in zvončkih, ki so postali prava hrana utrujenega in razočaranega meščana. Pa nič ne de. Zakaj v kmetu se bo prebudil v novem konceptu, ki bo tehnično in sanitarno obogaten, že zamirajoči tvorni in ustvarjajoči duh. Slovenska ljudska umetnost bo stopila s to drugo etapo v novo, svežo pomlad. Z dosedanjo vnemo za ohranitev slovenske ljudske umetnosti smo dosegli le to, da smo nudili meščanu nekaj priročnik, po katerem si je doma urejal svoj „kmečki kot“. Za ohranitev, prav posebej za poživitev ljudske umetnosti pa je bilo to hotenje brez haska. Pravilno usmerjeno delo bi bilo vredno naporov posebnega inštituta; rezultati bi se skoro pokazali na vseh področjih: na gospodarskem, socialnem in — ne nazadnje — na lepem.

Marjan Mušič.

Vprašanje delavskih sindikatov

Leto 1936. je bilo v Sloveniji v pogledu ekonomskih borb med delom in kapitalom poleg revolucionarne poprevratne periode eno najbolj razgibanih let po svetovni vojni. Na področju ljubljanske D. Z. je bilo po neki statistiki od 1. jan. do 30. septembra 1936. 48 mezdnih pokretov, med temi 29 takih, ko se je delavstvo poslužilo stavke.¹ Aktivno je sodelovalo v teh mezdnih pokreth okrog 20.000 delavcev. Ta mezdna gibanja so imela po vzgledih sindikalnih borb v zunanjem svetu včasih prav revolucionarne oblike. Zlasti stavka z zasedbo tovarn je pomenila nevarno novost v tehniki sindikalne borbe. Neposredne posledice tega stavkovnega vala so bili posegi državne oblasti v delovne odnose med delom in kapitalom. Smisel teh odredb je, da se svoboda sindikalne akcije in delovanja sindikatov omeji, oziroma da se to delovanje podredi kontroli države. Državna oblast pa sprejema nase nalogo posredovalca in rabsodnika v sporih med delavstvom in podjetji. Delavski sindikati so po teh odredbah prišli v nov položaj, kjer so v pogledu sredstev sindikalne borbe kot v pogledu vplivanja za izboljšanje položaja delavstva v primeri s stanjem pred tem, ko je vladal pri nas vsaj do neke mere še sindikalni liberalizem, občutno ovirani.

I.

Razumljivo je, da so številne stavke l. 1936. povzročile precej nervoznosti med lastniki podjetij. Ta nervoznost se je zlasti čutila na konferenci jugoslovanskih industrijcev, ki se je vršila od 23. avgusta 1936. dalje na Bledu. Glavni predmet razprav je bilo vprašanje, kakšno stališče naj zavzame industrija do načrta zakona o minimalnih mezdah, ki ga je poletu 1936. izdelalo ministrstvo za socialno politiko.

¹ Po članku B. Krekiča: Radnički štrajkovi u 1936 godini, „Ujedinjeni sindikati“ 1936. št. 12.

Zahteva po uzakonitvi minimalnih mezd je bila ena temeljnih zahtev delavstva, ker so mezde do l. 1936. padle ponekod prav nizko pod eksistenčni minimum. Na drugi strani pa so se za uzakonitev minimalnih mezd v vsej državi potegovali tudi slovenski in hrvatski industrijci, katerim je konkurenca na osnovi nizkih mezd s strani srbskih industrijcev mnogo škodovala.

Ta nasprotja so prišla na blejski konferenci prav dobro do izraza. Predsednik konference, g. Vladimir Arko, ki je tolmačil mišljenje hrvatskih industrijcev, je jasno zastavil problem, ko je ob otvoritvi konference dejal: „Moje mnenje je, da se mora industrija brigati za socialne potrebe naših delavcev, če si hoče zagotoviti složno delo med kapitalom in delom... Z določitvijo minimalnih mezd za vso državo pa bodo ustvarjeni enaki pogoji dela v vsej državi, ustvarjena bo takšna situacija, da bo prenehala nesolidna konkurenca na osnovi nizkih mezd“² (Podčrtal V. V.) Podobno stališče so zagovarjali slovenski industrijci. Dr. A. Golia iz Ljubljane je predložil osnutek predloga uredbe o minimalnih mezdah, po katerem naj bi znašala osnovna mezda 250 din, ban pa bi mogel predpisati glede na prilike v banovini mezdnostev, ki bi smela biti 150% višja ali 150% nižja od osnovne mezde.

Srbski industrijci so ostro nasprotovali temu predlogu. Dr. S. Popović je v imenu srbskih industrijcev odklonil stališče Slovencev in Hrvatov in jim očital, da s svojimi zahtevami, ki pomenijo popuščanje glede na delavske zahteve, lomijo fronto industrije: „Solidarnost interesov vseh poslodajalcev nam mora biti prva stvar in pred vsem drugim... Ljubljanski in zagrebški industrijci slabijo s svojimi predlogi fronto industrije, ker industrijci iz vzhodnih krajev naše kraljevine iz znanih razlogov ne morejo sprejeti unifikacije mezd. To popuščanje poslodajalcev in ustanovitev minimalnih mezd znači začetek vsesplošne slabitve poslodajalskih interesov.“ „Napačno bi bilo po teh nasprotujočih si izjavah soditi, da gre pri tem za naprednost oziroma za nenaprednost enih in drugih industrijcev. Kolikor je posameznim industrijcem naprednost narekovata to stališče, je bilo to čisto drugotnega pomena. Vzrok nesoglasja je bil le to, da sta hoteli hrvaška in slovenska industrija doseči višjo konkurenčno sposobnost na račun srbske industrije, ki je svojo konkurenčno premoč oslanjala na nizke delavske mezde.

Vkljub omenjenim ugovorom pa je bil v vrstah industrije naglo dosežen sporazum, tako da se je vsa industrija precej enodušno prizadevala za uzakonitev uredbe o minimalnih mezdah. Kajti težišče načrta uredbe ni bilo na minimalnih mezdah, temveč na določbah o postopku obveznega posredovanja v mezdnih sporih. Te določbe niso imele nikake neposredne zveze z minimalnimi mezdami, njih praktični smisel je bil le, da se delavstvu omeji pravica do stavke s predhodnimi poskusi pomirjenja, oziroma da se stavka iz mezdnih sporov sploh izključi, če se stranki podvržeta arbitraži. Vprašanje stavk je na blejski konferenci zavzemalo velik del diskusij. Industrijci so se po vrsti pritoževali, da številne stavke nimajo vzrokov v ekonomskem položaju delavstva in da so inscenirane z edinim namenom, da se ruši pravni in politični red. Na politične oblasti pa so poslali apel, naj bolje čuva socialni in politični red. Enodušno stališče v pogledu stavk je bilo vzrok, da so se industrijci glede predloga uredbe tako hitro zedinili.

Uredba o minimalnih mezdah, kolektivnih pogodbah, poravnavanju in arbitraži, ki je bila 13. februarja 1937 podpisana in je dva meseca pozneje stopila v veljavo, se je sicer temeljito razlikovala od načrta, vendar je v točkah, ki govore

² Citirano po brošuri: „Konferencija predstavnika sekretariata industrijskih organizacija i industrijalaca“ Beograd 1936.

³ Istotam.

o postopku pri izravnavi kolektivnih sporov, ostal smisel, ki ga je vseboval že načrt. Prvi del uredbe določa kot osnovno mezdo za nekvalificirano delavstvo 2 din na uro, ban pa more za svojo banovino določiti mezde, ki morejo biti 50% višje ali 10% nižje od te osnovne mezde. Za dravsko banovino je bila na osnovi uredbe predpisana minimalna mezdna skala od 3—2.25 din na uro pri upoštevanju nevarnostne tabele različnih industrijskih strok, velikosti kraja in starosti. Z osnovno mezdo 3—2 din na uro seveda nikakor ni bilo zadoščeno eksistenčnemu minimumu za dostojno življenje. L. 1957. se je računal eksistenčni minimum za samskega delavca mesečno 800—1000 din, čemur bi potem ustrezala mezda 4—5 din na uro. Nerešeno ostane pri tem še vedno vprašanje družinskih doklad za tiste delavce, ki morajo s svojim zaslužkom preživljati družine. V pogledu mezd je uredba tako registrirala obstoječe mezдно stanje. Prav v malo krajih so bile tarifne postavke nižje, marsikje pa si je delavstvo priborilo že višje mezde kot jih je predvidevala uredba.

V drugem delu govori uredba o sklepanju kolektivnih pogodb in ponavlja to, kar je bilo že v veljavi. Nove so bile le določbe, ki se tičejo kolizije kolektivnih pogodb, in določba, ki daje banu pravico razširitve kolektivnih pogodb na vso stroko. Posebnost je določba, ki daje banu pravico, da predpiše maksimalno mezдно skalo z veljavnostjo kolektivne pogodbe na vso stroko, če to zahteva več kot polovica delavstva ali več kot polovica podjetnikov določene stroke in se stranki ne zedinita.

S to določitvijo minimalnih mezd ni bila industrija nikjer prizadeta, niti v krajih na jugu ne. Slovenska industrija pa si po zakonitvi minimalnih mezd tudi ni priborila boljšega konkurenčnega položaja, ker uredba še vedno dopušča možnost velike razlike med mezdami na jugu in v Sloveniji in na Hrvaškem. Vkljub vsem tem ugovorom pa bi ta del uredbe za delavstvo ne bil ravno neugoden. Stvar delavskih strokovnih organizacij je, da se bore za zvišanje mezd v posameznih podjetjih, njih stvar bi bila, da te res minimalne mezde ne bi nikjer obveljale. Toda tretji del uredbe, ki govori o poravnavanju in razsodništvu, je pomen delavskih strokovnih organizacij močno zmanjšal. Če nastane med podjetniki in delavstvom spor, sta obe stranki po uredbi obvezani prositi za posredovanje. Politična oblast razpiše nato razpravo in šele če druga razprava ne dovede do sporazuma, sme slediti kolektivna ustavitev dela. Med časom poravnavanja pa je delavstvu prepovedano stavkati. Druga pot, ki se je moreta stranki poslužiti, je razsodišče, ki ga sestavljajo zastopnik oblasti kot predsednik in po dva zastopnika prizadetih strank. Sklep, sprejet v takem razsodišču z večino glasov, je obvezen in bi bila vsaka akcija proti temu sklepu protipravna. S tem je bila po zakonu omejena delavstvu pravica do stavke, in tudi podjetniku do izpora, kar je pa v praksi itak brez pomena.

Svobodna sindikalna akcija s stavko pri nas ni bila do uredbe po zakonu nikjer omejevana niti posebno priznana. Stavko so politične oblasti tolerirale, kolikor nista bila kršena mir in varnost oziroma obstoječi pravni red, s čimer seveda ni rečeno, da se v praksi stavke niso ovirale. Uspešna pa je bila stavka seveda takrat, kadar so bile strokovne organizacije, ki so stavko vodile, toliko močne, da so mogle preprečiti nadaljevanje dela v podjetju s stavkokazi. Tako je bil uspeh borbe med podjetniki in delavstvom odvisen od moči delavske organizacije, katere najmočnejše sindikalno orožje je bila stavka. Učinkovitost stavke je bila predvsem v njeni nenadnosti. Podjetja navadno niso mnogo pomišljala ugoditi delavskim zahtevam, če je izbruhnila stavka v času, ko so imela mnogo naročil. Z obveznimi razpravami pa se odločitev v sporu zavlačuje, da se medtem podjetnik lahko temeljito pripravi na delavsko akcijo, če ne pride do sporazuma. Zlasti so

kate v Italiji, leta 1954. pa v Avstriji. Tendence omejitve sindikalne svobode se kažejo danes v vseh avtoritarnih in polavtoritarnih državah.

V Franciji je bila neenotnost med delavstvom spričo nevarnosti fašizma odstranjena. Leta 1954. sklenjeni akcijski enotnosti med obema delavskima strankama je sledila leta 1955. popolna enotnost v sindikalnem pokretu, ko je bil sklenjen sporazum med reformistično C. G. T. in radikalno C. G. T. U. Ta sindikalna enotnost je bila eden bistvenih elementov pri snovanju ljudske fronte. Posledice so bile poleg političnih tudi socialne in ekonomske pridobitve delavstva. Te pridobitve je delavstvo v letu 1958. zopet v marsičem izgubilo. Toda vkljub temu predstavlja francosko delavstvo še vedno močno armado, s katero bo morala vsaka francoska vlada računati.

Ves razvoj sindikalnega pokreta v tej zadnji fazi kaže, da so objektivni pogoji za razvoj pri tem stanju kapitalističnega gospodarstva, ki tirja avtoritarne režime in politično nesvobodo, mnogo neugodnejši kot kdaj poprej. Naravna in edino mogoča obramba proti temu je težnja po enotnosti vsega delavstva. Cepitev delavskih vrst je samo objektivna podpora vsem tistim stremljenjem, ki žele razbiti delavsko gibanje. Vprašanje enotnosti bodo morali sindikati brezpogojno rešiti in sicer v nacionalnem kot v internacionalnem obsegu, kajti delavska fronta ni samo velike važnosti za izboljšanje ekonomskega položaja delavstva, temveč je danes še mnogo večjega političnega pomena.

Vodopivec Vlado.

Kritika

Dr. France Mesesnel: Janez in Jurij Šubic. Ljubljana 1939. Izdanje Narodne Galerije. Založba „Ivan Grohar“. Str. 258, slik 135 in 17 prilog (16 v barvah).

Po mnogih objavljenih predstudies in po dolgotrajnem internem delu imamo sedaj rezultate tega raziskovanja pred seboj. Navidez preprosta knjiga skriva v sebi toliko dragocenih podrobnosti, nanizanih drugo poleg druge, da sestavlja zanimivo, živo in čitljivo monografijo obeh slovenskih slikarjev. Pisatelj, slovenski umetnostni zgodovinar, je praktično prikazal primer, kako je treba pisati monografije, da so dostopne poleg redkim posvečencem tudi vsem ostalim čitateljem, ki se za našo umetnost in našo preteklost zanimajo, in da poleg tega niso suhoparne ali prenatrpane z nepotrebnim balastom. Naloga, ki si jo je stavil, ni bila lahka: slediti in raziskavati delo dveh osebnosti, ki imata sicer skupen izvor, ki pa delujeta v različnih krajih raznih dežel. Slediti je moral njenemu življenju in razvoju, ugotavljati tuje vplive in naposled določiti mesto enemu kot drugemu v slovenski umetnosti. Mnogotera je bila naloga in priznati moramo, da jo je avtor nad vse zadovoljivo rešil. Vsa vprašanja in vsi problemi najdejo rešitev tudi že priobčeno. Pri vsej stvari bi imeli pripomniti le to, da bi bilo na koncu knjige gotovo potreben seznam njunih del, urejen po kronološkem redu, obenem s krajem nahajališča, zaradi lažje preglednosti in večje praktične uporabnosti knjige, česar pač seznam priobčenih slik na koncu knjige, med ostalimi seznamami in kazali, ker v začetku ne daje dovolj lepega vtisa urejenosti knjige. Toda vse to so malenkostne opombe v primeri z resnično vrednostjo Mesesnelove knjige.

Izmed važnejših imen v slovenskem slikarstvu ne moremo prezreti važnosti dela obeh bratov Šubicev. Po dolgem zatišju in delovanju manjše kvalitete, po pobaročnih slikarjih se pojavita oba brata, Janez in Jurij, in začneta novo dobo naše umetnosti, ki traja potem neprestano do impresionistov. Slovenska umetnost

zaznamuje periode visoke vrednosti, katerim sledijo časi povprečnih vrednot. Čas in stremljenja, največ pa osebnosti doprinašajo k tem visokim stopnjam v razvoju. Prav gotovo moramo oba brata Šubica šteti za taki osebnosti, ker sta znala, zrasla iz domačih korenin, spojiti nova načela s pravim narodovim čustvovanjem, poleg tega pa je njuna sposobnost, prinešena z doma, doprinesla svoj delež k slavi tudi med ostalimi sodobnimi umetniki v svetu. Avtor je to podlago opisal v prvih poglavjih, ko govori o domači delavnici v Poljanah in o začetnem šolanju v Ljubljani. Do sem je bila prav gotovo pot obeh bratov skupna. Do ločitve pride šele sedaj. Janez gre v Benetke in doseže tam prve uspehe, nato v Rim. Po grenkem razočaranju v svojih stremljenjih se odpravi na Dunaj in dobi velika dela tudi v Pragi. Vmes spoznava ničevost tedanjih modernistov Makartovega sloga, čeprav je splošno ugajal, in notranja razcepljenost mu povzroča bridke ure zagrenjenosti, dokler ne dobi stalnega mesta v Kaiserslauternu, kar pa pomeni samo pospešitev zagrenjenosti in vse skupaj vzrok prerane smrti. Jurij Šubic je ubral drugo smer; najprej na Dunaj, s čimer se je srečno izognil posnemanju visoke italijanske umetnosti, in po vmesnih letih kot vojak v Bosno in nato k Schliemannu v Atene. Potem je krenil v središče takratne umetnosti, v Pariz in ostal tam, čeprav je delal vmes tudi povsod drugod. Doživel je torej popolnoma drugačen razvoj. Ker je bil tudi drugačne narave, mu umetnostna razočaranja niso dajala povoda za zagrenjenost. Ves čas svojega življenja sta oba brata doživljala težko pot slovenskega umetnika v trdem delu za obstanek in v pomanjkanju. Zaradi tega in deloma tudi zaradi svojega značaja nista prišla do ustanovitve svoje šole in nimata neposrednih učencev. Vkljub temu tvorita harmoničen člen v razvoju naše umetnosti in logično jima sledijo ostali slikarji. Za razumevanje slovenske moderne je bila monografija dela obeh bratov potrebna in nam je zaradi tega še toliko bolj dobrodošla.

Pri vsakem našem slikarju pa se imamo navado vprašati, koliko je zrasel z našimi umetnostnimi tli, kje je njegovo mesto v razvoju slovenske umetnosti in kaj vidimo domačega, slovenskega v njegovem delu. Avtor je tudi tem vprašanjem posvetil mnogo pažnje in ves čas teksta moremo opazovati, da je ravno vprašanje narodnosti in narodne zavednosti pri obeh zasledoval in nam vedno postavljaj pred oči. Janez in Jurij sta oba izšla iz tradicionalne slikarske delavnice našega podeželja, katera je sicer nastala davno prej, morda iz kake provincialne baročne delavnice, in je gotovo imela mnogo baročnih primesi in ostankov. Toda ravno tako je jasno na drugi strani, da je vedno skušala ugoditi tudi ljudskemu okusu in je znala podzavestno zadeti pravo narodovo čustvovanje. Imamo torej opravka z bolj ali manj ljudsko cerkveno umetnostjo, ki se dvigne pri nas precej visoko in doseže ravno v Poljanski dolini najvišjo izrazno stopnjo. To je podlaga, iz katere sta izšla oba umetnika in katere sta se popolnoma zavedala, posebno Janez. S tem je njihova zakoreninjenost v domačih tleh nesporno ugotovljena. Pozneje sta stremela seveda po tako imenovani visoki umetnosti, vedno pa sta skušala prilagoditi moderna in visoko umetnostna stremljenja narodovega čustvovanja. To je prav posebno avtor poudaril pri Janezu, ko pravi, „da je vedno nastopal kot pripadnik očetove delavnice“, toda v sebi je gojil „hrepenenje po višji stopnji cerkvenega slikarstva.“

Njuno mesto v slovenski umetnosti je nesporno ugotovljeno. Oba sta organska vez med klasicisti Wolfove smeri ter med novotarji-pleinaristi in poznejšimi impresionisti. Tega sta se nekako podzavestno zavedala in čeprav sta poznala ekstremne francoske moderniste-impresioniste, vendar nista krenila po njih poti, ker sta bila predvsem naša slikarja. Izgubila bi kontakt z našo tradicijo in umetnostjo, se odtujila in postala glasnika tujih stremljenj. V naši umetnosti pa bi ostala vrzel in poznejši impresionisti ne bi dobili tako trdnih tal in bi ne bili tako

povezani z našo zemljo. To je avtor posebno poudaril pri Juriju, ki je sicer „hodil svoja pota, kakor so se mu zdela za razvoj potrebna,“ ki pa je „zgodaj že čutil s svojim narodom“ in „intenzivno doživiljal domačo tvorbo ter s trdno sodbo zasedoval in vrednotil“. Jurij je samo „ustvaril one umetniške in slikarske pogoje, ki so bili potrebni za kasnejši slovenski razvoj“. Iz pričevanj in pisem pa je razvidno, da sta se svoje narodnosti popolnoma zavedala in bila slovansko orientirana. S tem sta njuno mesto in njun pomen v slovenski umetnosti popolnoma jasna in narodnostni delež je točno naznačen. Avtor je tem vprašanjem prepričevalno odgovoril z dokazi. Pozno šele sta pa bila deležna tistega resničnega priznanja med ljudstvom, kakršnega sta prej dosegla v umetnostno izobraženih krogih. Okus in razvoj pojmovanja umetnosti med ljudstvom sta počasnejša od resničnega razvoja umetnosti. Zato so umetniki vedno pred svojim časom in jim pripadeta ugled in spoštovanje navadno šele po smrti. Povprečni okus se n. pr. dandanes začenja ukvarjati šele z impresionizmom in še ni mnogo preko Šubicev; zato je razstava njunih del dosegla uspeh, kakršnega še ni nobena taka prireditev pri nas.

Popolna izpopolnitev te razstave je sedaj izišla knjiga o delu in življenju obeh umetnikov. V naši literaturi imamo doslej eno originalno biografijo, ki pa sega po nejasnosti in mnogo predolgovezni sliki dobe daleč preko svojega okvira in ne more zadovoljiti niti navadnega čitalca, še manj pa umetnostnega zgodovinarja, ker sploh ne prikazuje pravega umetnikovega razvoja. Temu nasproti je naša biografija zadovoljiva v obeh smislih. Z neprisiljeno, prosto tekočo besedo opisuje življenje in delovanje obeh, poleg tega pa vedno skuša razviti pred nami sliko dobe in okolice, v kateri sta delala in ustvarjala umetnika. Zadovoljiti pa mora tudi poznavalca umetnosti, ker je obdelano gotovo vse gradivo, pisma, risbe in ustno izročilo — ki je bilo pisatelju na razpolago. Na podlagi vseh objektivnih dejstev je prikazal stilni razvoj obeh umetnikov. Knjiga vsestransko zadovoljuje in se čita gladko kot povest. Ravno zaradi poljudnosti in lažje razumljivosti knjiga ni pretrgana s citati in opombami, kar se je zadnje čase učenjakarsko uvedlo v naše pisarjenje, posebno pri raznih pisateljih, ki bi radi veljali za znanstvenike. Knjiga ni zaradi tega nič manj znanstvena, temveč ravno nasprotno priča o podrobnem študiju in da je spisana na strogo znanstveni podlagi s kritično uporabo vseh virov in literature.

Ostala oprema, zunanja, še bolj pa notranja z množico barvnih reprodukcij, ki v glavnem ustrezajo resničnim barvam, je vredna vse pohvale. S pričujočo knjigo smo Slovenci dobili reprezentančno knjigo, ki za tovrstnimi drugod mnogo ne zaostaja, nekatere celo prekaša.

F. K. Kos.

Alma Sodnik: Descartes, njegovo življenje in filozofija, Slovenska Matica, Ljubljana, 1959.

To delo je mogoče označiti za važno obogatitev naše filozofske literature in kot delno izpolnitev velike vrzeli na področju našega filozofskega dela. Upravičeno je namreč mnenje, da je pri nas premalo zveze s preteklo in sedanjo svetovno filozofijo. Taka osamljenost pa pravemu znanstvenemu napredku le škoduje, še prav posebno pa pri tako malem narodu, kot smo mi, kajti tako se le prerado zgodi, da se vedé ali nevedé odkriva Amerika.

V splošnem delu ni mogoče očitati nobene slabe strani; pač je treba posebno poudariti nekatere njegove dobre strani. Descartesova filozofija je podana vestno in izbrano, interpretirana v smislu celotnega njegovega nauka, zraven tega pa je skrbno upoštevan tudi razvoj, ki ga je napravil avtor v svojih znanstvenih izsledkih v času svojega znanstvenega dela. Pri vsem je videti strogo pažnjo, da Descar-

tesove misli niso interpretirane subjektivno in da v njegovo filozofijo niso vnesene tuje misli. Taka vestnost vzbujajo mogoče vtis slabosti in nesamostojnosti dela, v resnici pa je to največja odlika zgodovinskega dela, kajti veličina zgodovinskega raziskovanja je prav v pravilnem interpretiranju posameznih filozofskih teorij v zvezi s celotno njegovo filozofijo in v zvezi z morebitnim filozofskim miselnim razvojem. — Nemški zgodovinarji filozofije so posebno naklonjeni subjektivnemu interpretiranju, toda prav med njimi je dobiti tudi avtorje, ki v svojem raziskovanju posebno pazijo na miselni razvoj filozofa. Tako delo je n. pr. Jägerjev in Brentanov Aristoteles. — Pri podajanju filozofskih misli pa so v glavnih potezah pokazani njegovi vplivi na poznejše filozofe in — kar je posebno važno — na filozofsko aktivnost na Slovenskem.

Posebno točno in jasno so podani problemi, ki so danes aktualni, kot n. pr. o bistvu spoznanja, volja in razum pri spoznavanju (str. 63—71), o zmoti, o idejah (str. 49—63), o vrojenih idejah pri Descartesu (str. 50—56) in Leibnizu (str. 77—81), o duhovnosti in čutnosti. Dobro je tudi podano razmerje med empirizmom in racionalizmom ter prikazano mesto, ki ga zavzema v Descartesovi filozofiji njegov znani „cogito ergo sum.“ Zanimivo bi pa bilo še točneje podati v kaki posebni študiji vlogo, ki jo ima „cogito ergo sum“ v njegovi gradnji teorije o spoznanju. Kajti iz celotne teorije se razvidi, da je njegova pot univerzalnega dvoma le navidezne važnosti. To je videti posebno, ko se po tej poti vrača zopet nazaj v izvestnost: tu vidimo, da nikakor ni bil potreben univerzalni dvom za določitev bistva spoznanja. Tako je mogoče priznati temu dvomu metodično važnost le za avtorja, subjektivno.

Dobro bi bilo točneje podati Descartesovo razmerje do srednjeveške filozofije. V tem okviru to seveda ni bilo mogoče, ker je pred tem potrebna podobna monografija o Aristotelovi, Auguštinovi in Tomaža Akvinskega filozofiji. Pri tem bi bilo treba upoštevati izsledke znanega poznavalca Descartesa E. Gilsona. Ta je namreč pokazal, da je Descartes veliko bolj skolastik, kot si mislimo, in da ni glavna njegova veličina v filozofiji, ampak bolj v matematiki in v metodi, ki jo je uporabil v matematiki in pozitivnih znanostih.

Potrebno bi bilo, da bi dobili take monografije še o Aristotelu (skupaj s Platonom, Auguštinom in Tom. Akvinskim), Locku (skupaj s Berkeleyem in Humom) ter Leibnizu. To bi našemu filozofskemu delovanju veliko več koristilo kot kak kratek pregled celotne zgodovine filozofije.

V tekstu je ostalo nekoliko tiskovnih napak (vejice), ena tiskarskotehnična (str. 66), nekaj neenotnosti v citiranju (Regulae ad directionem ingenii so citirane včasih kot Regula, včasih kot Regule, včasih kot Regulae), v registru pa so vsi avtorji na strani 117 op. 12 označeni, kot bi bili na str. 116.

Cene Logar.

Zgodovina mesta Kranja. S sodelovanjem vseuč. profesorjev dr. W. Schmid (Graz) in dr. Fr. Steleta (Ljubljana) spisal Josip Žontar. 1939. Izdalo Muzejsko društvo za Slovenijo v Ljubljani. 530 str.

Ta knjiga je rezultat devetletnega dela glavnega avtorja dr. J. Žontarja, ki jo je tudi sam založil; kratko uvodno poglavje o arheologiji Kranja do naselitve Slovencev je napisal W. Schmid, več lepih poglavij o umetnostnih spomenikih in obličju mesta pa Fr. Stelè. Strokovno poročilo o knjigi bom napisal za mariborski „Časopis za zgodovino in narodopisje“; ker pa zasluži Žontarjevo delo upoštevanje tudi izven ožjega kroga zgodovinarjev in lokalnih interesov, naj tudi tu kratko označim njegov pomen.

Kranjska meščanska naselbina je tvorba srednjega veka; kakor skoraj v vseh drugih naših mestih in trgih so ostale tudi v Kranju srednjeveške osnove v bistvu nespremenjene še več stoletij kasneje. Zato je poseben pomen Žontarjeve knjige v tem, da smo dobili v njenem prvem delu izčrpno sliko življenja enega naših srednjeveških mest v geografskem, gospodarskem, pravnem, političnem in verskem pogledu. Za druga mesta doslej take slike še nimamo in zato bi bilo zelo želeli, da bi se vsi tisti, ki hočejo spoznati naša srednjeveška mesta, katera se ponekod v svojih osnovah tudi do danes niso bistveno spremenila, poglobili v ta poglavja in tudi v drobna dejstva, ki to sliko osvetljujejo in ki jih je avtor zbiral s toliko ljubeznijo.

Šestnajsto stoletje vidi avtor v znamenju zgodnjega kapitalizma in protestantske reformacije, sedemnajsto stoletje mu je doba gospodarskega zastoja in katoliške reformacije, o osemnajstem stoletju pa govori pod naslovom „V območju merkantilizma in prosvetljenstva“. V nekaterih poglavjih dopolnjuje z lokalnim gradivom splošna dejstva, ki so bila že znana, drugod pa ureja svoje gradivo po vidikih, ki jih doslej pri nas ni še nihče sistematično izdelal, posebno v poglavjih iz gospodarske zgodovine. Pri tem se seveda pokaže, da so nove gospodarske tendence delo tujih činiteljev in da predstavlja kranjsko meščanstvo pri tem bolj nakovalno kakor pa kladivo; zato jih je bilo mogoče v lokalni zgodovini le kratko označiti in ne izčrpno obdelati. Vendar pa je imel avtor prav, ko je opozoril na splošne razvojne tendence, citiral temu ustrezajočo literaturo in označil skromne možnosti in predstavnike zgodnjega kapitalizma v samem Kranju.

V tretjem delu, kjer govori avtor o zgodovini Kranja v dobi po francoski revoluciji, so posebno važni podatki o meščanski družbi in narodni zavesti v predmarčni dobi in pa opis političnega razvoja Kranja v ustavni dobi. Pri povojni dobi opiše avtor še kulturno in posebno gospodarsko zgodovino Kranja v dobi visokega kapitalizma, ne pa več političnih in socialnih borb.

Knjiga je opremljena s podatki za zgodovino posameznih meščanskih hiš, z obširnim seznamom virov in literature, ki ima velik pomen ne samo za lokalno zgodovino, s francoskim in nemškim résuméjem, s tremi registri in z mnogimi slikami in kartami. Razpravljanje o posameznih napakah v podrobnostih ne spada sem; omenim naj samo, da je avtor sicer navedel mnogo gradiva za določitev poklicne pripadnosti mestnega prebivalstva, ni pa izvedel sistematične analize demografske in poklicne strukture celotnega prebivalstva Kranja za kako razdobje, kjer viri tako analizo že omogočajo, in nato študiral vse njene spremembe v naslednjih razdobjih. Kljub temu pa spada Žontarjeva knjiga med najboljša slovenska historična dela. Po tako obsežnem študiju virov, literature in problemov se avtor pač ne bo mogel zadovoljiti z dovršitvijo lokalne zgodovine Kranja; treba je samo želeli, da bi svoje delo nadaljeval in v novih študijah v večjih konceptih obdelal probleme, ki se jih je mogel v tej knjigi le kratko dotakniti.

Fran Zwitter.

Iz knjig

Iz literature hrv. selj. pokreta. Predavec: Selo i seljaci

Delo je zanimiv poskus podati zgodovino hrvatskega naroda z vidika kmečko ideologije.

V uvodu se pisatelj ukvarja z raznimi hipotezami o času in načinu naseljevanja slovanskega življa na Balkanu. Vemo, kako zelo sporno je to gradivo in zato prehajamo na mnogo zanimivejše poglavje o socialnem ustroju družbe naših